

Begrijpen is de aard, de betekenis, de oorzaak, de reden, enz. van iets zich in de geest naar waarheid voorstellen, het verband zien, dat er tusschen de delen van iets bestaat; de inspanning die daarvoor nodig was, wordt hierbij in het midden gelaten.

Bevroeden geeft te kennen, dat hierbij nadenken en scherpzinnigheid nodig was.

Doorgronden en doorzien is doordringen tot de grond van iets, het geheel begrijpen; inzonderheid met betrekking tot zaken, die moeilijk te begrijpen of te doorzien zijn.

Daat de arbeiders der verschillende landen hun gemeenschappelijke belangen zouden inzien, en elkaar heel natuurlijk ondersteunen. (VERMEYLEN) Hij zag nog bijtijds die vergissing in.

Ik kan u verklaren, dat ik die zottigheid niet kan begrijpen. Juist omdat gij zelf geen dichters zijt, begrijpt gij het wezen der dichtkunst niet. Geen engel die Gods raad begrijpt.

Niemand kon de oorzaak van mijn vertrek bevroeden. De schrandersten bevroeden ternauwernood welke vlucht hij eenmaal nemen zal.

De wijsgeer tracht te doorgronden, waar de dichter zich in de vlucht zijner gedachten verlustigt. Zij zien het, maar doorgronden 't niet.

De nakomelingschap, die thans de wijsheid van Guizot in al haar helderheid doorziet. De toeren van een goochelaar worden zeer spoedig door een scherp toeschouwer doorzien.

556. JEGENS, TEGEN.

Tegenover, ten aanzien van, ten opzichte van.

Jegens wordt bij voorkeur gebruikt in gunstige zin, bij een vriendschappelijke betrekking.

Tegen gebruikt men vooral bij vijandelijke betrekking.

(Oorspronkelijk bestond geen verschil in betekenis of gebruik; het thans gemaakte onderscheid wordt dan ook door vele schrijvers niet in acht genomen.)

De plichten jegens God. Vriendelijk jegens iemand zijn. Reeds mijn achterdocht is zonde jegens u.

Tegen iemand onbeleefd zijn. Tegen ieder spreekt hij even beleefd. Dit had zijn afkeer tegen haar opgewekt.

557. JEUGD, JONKHEID.

Jeugd is de eerste, de vroegste leeftijd van de mens en bij uitbreiding duidt het ook de eigenschappen aan van een jong mens.

Jonkheid duidt op het jong zijn, als een toestand, staat of hoedanigheid; betekent ook de jongelieden. In de omgangstaal wordt het echter weinig gebruikt.

Een beminlijke man in de volle bloei van jeugd en gezondheid. Loffredenen op het geluk van jeugd en kinderjaren. Dat alles heeft me geen erg vrolijke jeugd gegeven.

In de volle kracht van jonkheid en levensweelde. Als altijd was ook nu de jonkheid het luidruchtigst. Och ja, zo is nu eenmaal de jonkheid!

558. JONG, JEUGDIG.

Jong is wat nog niet lang in leven is, wat nog weinig levensjaren telt; het duidt dus vooral op de leeftijd.

Jeugdig heeft meer betrekking op de kenmerken, de hoedanigheden, de eigenaardigheden die aan de jeugd eigen zijn: het vrolijke, het levenslustige, enz.

Frans was, hoewel nog jong, een fijn mensenkenner. Ik ben nog jong genoeg... ik heb zo'n haast niet te maken.

De heer V. dronk op de immer jeugdige gastvrouw. Ofschoon reeds oud en grijs, werkte hij nog met jeugdige ijver aan de taak, die hij zich had gesteld. Er nog jeugdig uitzien.

559. JUIST, NAUWKEURIG, STIPT.

Juist is datgene, wat beantwoordt aan de eisen, die aan een persoon of zaak zijn gesteld.

Nauwkeurig is niet slordig, niet oppervlakkig, in alle delen juist.

Stipt, wat in geen enkel punt afwijkt.

Een juiste uitspraak. Het juiste antwoord. Dat is niet de juiste uitdrukking.

Een nauwkeurig onderzoek. De nauwkeurige kennis van een ongelofelijk aantal bijzonderheden.

Stipt een bevel nakomen. Een stipte plichtsbetrachting.

560. KALM, BEDAARD, RUSTIG, BEZADIGD.

Geen sterke gemoeds- of lichaambeweging tonend.

Kalm wijst op een rustige gemoedsgesteldheid, die vooral het gevolg is van het zwijgen der hartstochten.

Bedaard duidt aan, dat de hartstochten hebben uitgewoed en geeft ook uiterlijke rust te kennen.

Rustig is hij, die zowel inwendig als uitwendig rust geniet, niet zenuwachtig, niet driftig of opvliegend.

Bezadigd is hij, die zich niet door zijn hartstocht laat verblinden en aldus in staat is om kalm de zaken te overwegen. Het duidt een duurzame karaktereigenschap aan.

Een dier mensen, die zelf volkomen kalm en gemakkelijk van beweeging, ook anderen dadelijk op hun gemak weten te zetten.

Als hij bedaard is, wil ik wel verder met hem praten. Ik heb hem leren kennen als een bedaard man, hoewel men hem als erg druk en zenuwachtig had afgeschilderd.

Zelf was hij knap, verstandig en rustig en wist hij wat hij wilde. Terwijl hij de verdediging ordende en alles door zijn rustig vertrouwen met nieuwe moed bezielde.

Op bezadigde wijze heeft hij de eisen en de belangen der arbeiders verdedigd. Als een bezadigd koopman, heeft hij de zaak van alle kanten bekeken.

561. KALMTE, BEDAARDHEID, BEZADIGDHEID, GEMATIGDHEID.

Kalmte wijst op een toestand van rust, van vredig evenwicht in het gemoed, op de afwezigheid van begeerten en hartstochten.

Bedaardheid is het vermogen om ook zijn hevigste aandoeningen meester te blijven en voor anderen te verbergen.

Bezadigdheid duidt aan, dat wij onze gedachten weten vrij te houden van de invloed van hartstochtelijke opwellingen, inzonderheid als gevolg van leeftijd en ondervinding.

Gematigdheid is een kalmte, die blijk geeft, dat men zich in zijn daden niet door hartstocht laat medeslepen.

De volgende morgen was de kalmte geheel in zijn gemoed teruggekeerd. Hij aanschouwde de kalmte van mijn gemoed als een gunstig voorteken mijner toekomst.

Synoniemen



VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.



J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

